

SPRAWOZDANIE Z XII KONFERENCJI NAUKOWEJ „ŻYCIE PRYWATNE
POLAKÓW W XIX WIEKU. RELACJE – WIĘZI – PARANTELE”
ŁÓDŹ, 10–11 PAŹDZIERNIKA 2024 R.

Report on the XII Scientific Conference “The Private Life of Poles in the 19th Century
Relationships – ties – parantels”, Lodz, 10–11 October 2024

KEYWORDS: scientific report, scientific conference, private life, nineteenth century, bonds

SŁOWA KLUCZOWE: sprawozdanie naukowe, konferencja naukowa, życie prywatne, XIX wiek, więzi

W dniach 10–11 października 2024 r. odbyła się kolejna, już XII sesja z cyklu „Życie prywatne Polaków w XIX wieku”. W tym roku konferencję zorganizowano w Centrum Konferencyjno-Szkoleniowym Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ). Motywem przewodnim spotkania naukowego były relacje, więzi i parantele oglądane przez pryzmat dziewiętnastowiecznych Polaków. Wydarzenie zorganizowane zostało przez Instytut Historii UŁ przy współpracy z Instytutem Historii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM) oraz Polskim Towarzystwem Historycznym (PTH). W czasie dwudniowych obrad badacze z różnych ośrodków naukowych zaprezentowali łącznie 37 referatów.

Otwierając konferencję prof. dr hab. Jarosław Kita oraz dr hab. Maria Korybut-Marciniak, prof. UWM wskazali, że relacje, więzi i parantele są wielowątkowe, wielowarstwowe i dotyczą wszystkich elementów życia prywatnego. Dodatkowo podkreślili, że samo życie prywatne jest wielopłaszczyznowe – refleksje na temat różnych jego aspektów wypełniło już 11 poprzednich sesji naukowych, a zagadnienia podejmowane podczas dyskusji wymagają ciągle pogłębionych badań. Następnie prof. J. Kita zaprezentował uczestnikom 12 tom publikacji pokonferencyjnej, którego wątkiem przewodnim stały się różne aspekty dziewiętnastowiecznego

śmiechu, humoru i satyry¹. Przekazał również zebrany, że kolejny, 13 tom, z podtytułem „Requiem” jest już w opracowaniu redakcyjnym w Wydawnictwie UŁ².

Po przywitaniu gości i zakończeniu wszystkich wystąpień powitalnych prof. J. Kita, który przewodniczył pierwszemu panelowi, poprosił dr hab. Agnieszkę Laszczak-Słaby z Uniwersytetu im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie o wygłoszenie pierwszego referatu. Referentka zaprezentowała przemiany w charakterze więzi w osiemnastowiecznej rodzinie szlacheckiej jako zapowiedź zmian w dziewiętnastowiecznej rodzinie. Nie bez powodu referat ten został wybrany jako otwierający, gdyż w pewnym sensie ukazywał całe spektrum zmian, jakie zachodziły u schyłku XVIII w. w relacjach rodzinnych. Jednocześnie poruszona problematyka wprowadzała do zagadnień dziewiętnastowiecznych więzi. Kolejny referat w ramach pierwszego panelu, ogniskującego uwagę na kwestiach relacji religijno-kulturowych, wygłoszony został przez prof. dr hab. Tadeusza Stegnera (Uniwersytet Gdański) i dotyczył spotkania wyznań, narodów i kultur na ziemiach polskich – głównie całego spektrum relacji między katolikami a ewangelikami. Prof. T. Stegner zaprezentował w szerokiej perspektywie relacje między tymi odłamami chrześcijaństwa na ziemiach polskich. Kolejnym prelegentem był prof. dr hab. Igor Borkowski (Uniwersytet SWPS w Warszawie), którego referat dotyczył więzi budujących społeczność zakonną klasztoru Sióstr Klarysek w Starym Sączu, która została scharakteryzowana na przykładach wybranych z kroniki tego zgromadzenia. W ramach tego panelu referat zaprezentował również dr hab. Rafał Dobek, prof. UAM, prezentując problematykę funkcjonowania rodzin frankistowskich konwertytów w I połowie XIX w. na przykładzie wybranych rodzin. Wskazywał, że rodziny te nie pozostawały bez znaczenia dla kształtowania się społeczeństwa funkcjonującego w ich otoczeniu. W przedostatnim wystąpieniu w ramach pierwszego panelu dr hab. Jolanta Załęczny, prof. AFiB w Warszawie podjęła problematykę dojrzewania i relacji w kręgu kładynek. W obiektywie jej dociekań znalazła się dziewczęca przyjaźń oraz dojrzewanie do roli kobiety, służącej na rzecz ojczyzny i społeczeństwa. Wystąpienia w ramach tego panelu zwieńczone zostały przez referat, dotyczący koligacji rodzin z awansu wojskowego oraz urzędniczego świeckiego i kościelnego, zaprezentowany przez dr. Piotra Szkutnika z UŁ. Całość panelu zwieńczona została dyskusją, która objęła wszystkie wystąpienia. Następnie prof. J. Kita zaprosił uczestników na przerwę kawową.

¹ *Życie prywatne Polaków w XIX w.* t. 12: *Śmiech, humor, satyra*, red. J. Kita, M. Korybut-Marciniak, Łódź–Olsztyn 2024.

² Mowa o tomie 13, w którym zebrano referaty, wygłoszone podczas XI sesji naukowej, zatytułowanej *Życie prywatne Polaków w XIX wieku. „Requiem”*, Olsztyn, 5–6 października 2023 r.

Drugi panel, skupiony na relacjach rodzinnych, prowadzony był przez dr hab. Marię Korybut-Marciniak, prof. UWM. Jako pierwszy wystąpił w nim ze swoim referatem prof. J. Kita (UŁ), który opowiedział o związkach małżeńskich w rodzinach ziemiańskich, zawieranych za zgodą władz kościelnych między bliskimi krewnymi dla zachowania majątku w rękach rodziny. Następnie dr hab. Anita Napierała, prof. UAM zaprezentowała społeczne i moralne dylematy dotyczące rozwodu na przełomie XIX i XX w. w świetle publicystyki i źródeł wspomnieniowych. Kolejną prelegentką była mgr Aleksandra Staniszevska (UŁ), która omówiła problematykę małżeństwa margrabiego Aleksandra i Pauliny z Potockich Wielopolskich, który także dotyczył zagadnienia małżeństw w obrębie znanych rodzin. W kolejnym wystąpieniu dr hab. Jacek Szpak z Uniwersytetu Śląskiego omówił relacje rodzinne, jakie istniały w rodzinach arystokratycznych na przykładzie Jadwigi i Leona Sapiechów. Kolejny referat pod tytułem *Mulieres viris suis subditae sint* zaprezentowany został przez Alicję Kałużę (z tej samej uczelni UŚ) i dotyczył statusu prawnego kobiet w małżeństwie. Panel drugi zamykał referat dr. Romualda Rydza (UAM), którego celem była prezentacja obrazu relacji małżeńskich w warszawskiej prasie satyrycznej na przełomie XIX i XX w. Następnie zgromadzeni dyskutowali nad podjętymi w tym panelu tematami. Po dyskusji prowadząca zaprosiła uczestników na przerwę obiadową.

Po tej przerwie przewodnictwo nad trzecim panelem objęła dr hab. Jolanta Załączny, prof. AFiB w Warszawie. Panel ten rozpoczął się od przybliżenia historii burzliwej przyjaźni Karola Sienkiewicza i Piotra Kopczyńskiego, którzy byli jednocześnie sąsiadami w Krzemieńcu i oponentami politycznymi, zaprezentowanej przez prof. dr hab. Małgorzatę Karpińską z Uniwersytetu Warszawskiego. W kolejnym referacie uczestnicy pozostali w kręgach krzemienieckich za sprawą referatu dr. hab. Andrzeja Szmyta, prof. UWM, który przedstawił je jako wspólnotę społeczną i środowiskową. W następnym referacie dr hab. M. Korybut-Marciniak, prof. UWM zaprezentowała wyniki analizy sieci społecznych na przykładzie korespondencji Artura Dolińskiego. W tym celu wykorzystwała rejestr korespondencji, którą Doliński prowadził, a która zawierała ponad 4500 pozycji. Kolejną prelegentką, z referatem *Ci ludzie są Polakami istnymi jako i my, tylko że cokolwiek mówią dziwnie. Dziewiętnastowieczna korespondencja ze Śląska i o Śląsku jako przykład budowania relacji z „braćmi odłączonymi”* była dr hab. Izabela Kaczmarzyk, prof. Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie. Jej celem było przede wszystkim zaprezentowanie procesu kształtowania podejścia wspólnotowego Śląska z „polskiego” punktu widzenia w XIX w., w szczególności w perspektywie dyskursu narodowego i narodowościowego. Następnie mgr Agnieszka Urbańska (Biblioteka Uniwersytecka UAM) zaprezentowała referat: *„Na cel narodowy i dobroczynny”*. *Krótką historią telegramów patriotycznych*. Dotyczył on

inicjatywy patriotycznej, która realizowana była prężnie od 1895 do 1939 r. Panel trzeci zamykało wystąpienie mgr Marty Kłak-Ambrożkiewicz (Muzeum Narodowe w Krakowie – Dom Jana Matejki), która w swoim referacie omówiła relację, jakie w swoim życiu wytworzył i utrzymywał Jan Matejko. Zakończeniem panelu była dyskusja, prowadzona przez prof. J. Załączny, po której prowadząca zaprosiła zebranych na przerwę.

Ostatni panel pierwszego dnia prowadzony był przez dr. hab. Andrzeja Korytkę, prof. UWM. Panel czwarty rozpoczął się wystąpieniem dr. hab. Kamila Śmiechowskiego, prof. UŁ, który zaprezentował referat, poświęcony związkom Polek i Polaków doby zaborów z miastami, udowadniając, że mieszczaństwo na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej wyraźnie zaznaczyło się w życiu społecznym. Następnie zaprezentowany został referat dr Kingi Fink z Uniwersytetu Rzeszowskiego, który dotyczył relacji między członkami rodziny inteligenckiej w Galicji w dobie autonomii. Kolejną prelegentką była dr Marta Milewska z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Warszawie, która przedstawiła relacje panujące wśród personelu medycznego, podkreślając konflikty interesów między lekarzami a felczerami, babkami wiejskimi i akuszerkami. W czasie dyskusji w stosunku do tego referatu prof. UWM, A. Korytko zadał pytanie, czy między lekarzami a paramedykami dochodziło do rękoczynów, natomiast prof. T. Stegner podkreślił, że istotne jest, aby w perspektywie tworzenia tekstu na ten temat wytłumaczyć potencjalnemu czytelnikowi kim był felczer i jaką rolę odgrywał w XIX w. Kolejną prelegentką była mgr Daria Domarańczyk-Cieślak z UŁ, której wystąpienie dotyczyło pokolenia pierwszych polskich psychologów, ich relacji i współpracy w świetle materiałów prasowych z przełomu XIX i XX w. oraz egodokumentów. Ostatni panel pierwszego dnia zamknęła dr Anna Śmiechowicz z UŁ wystąpieniem dotyczącym wspólnoty miłośników dwóch kół (czyli cyklistów) w XIX w. Zwieńczeniem tego panelu była prowadzona przez prof. A. Korytko dyskusja, po której prowadzący zaprosił w imieniu organizatorów wszystkich uczestników na oficjalną kolację, zamykającą pierwszy dzień obrad.

Drugiego dnia sesji przewidziano trzy panele. Panel piąty – otwierający kolejny dzień sesji – prowadzony był przez dr. hab. A. Laszczak-Słaby, prof. UKEN. Jako pierwszy zaprezentowany został referat dr. Wojciecha Gruchały z Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Krośnie, który przedstawił postać Cezarego Baryki – człowieka nowoczesnego, bohatera *Przedwiośnia* Stefana Żeromskiego. Następnie dr Aleksandra Mikinka z UŁ zaprezentowała referat dotyczący szlacheckiej codzienności Prawobrzeża. Dotykał on problemu prywatnych światów mieszkańców pogranicza polsko-ukraińskiego na przykładzie twórczości Aleksandra Karola i Sylwestra Grozów. Następnie dr Kinga Raińska z Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie wygłosiła referat poruszający problematykę obowiązków

córek względem rodziców oraz ich miejsca w dziewiętnastowiecznej rodzinie. Źródłem, z którego czerpała informacje, a jednocześnie obszarem badawczym, były poradniki z czasu *belle époque*. W kolejnym referacie Mateusz Śliwiński (UMK w Toruniu) – dokonał prezentacji procesu ewolucji autorytetu ojca w mentalności polskiej literatury pięknej XIX w., prezentując pewne procesy społeczne, których kształt i przebieg został w dorobku literackim uwidoczniiony. Panel piąty zamknęło wystąpienie mgr Urszuli Król (Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie), która w swoim wystąpieniu, dotyczącym pamiątek z włosów, w tym biżuterii, haftowanych obrazków i obciętych pukli, które stanowić miały znak związków rodzinnych i przyjacielskich, poruszyła problem charakteru więzi emocjonalnych w relacjach rodzinnych, partnerskich i przyjacielskich. Panel piąty podsumowała dyskusja, po czym prowadząca zaprosiła uczestników na przerwę kawową.

Panel szósty prowadzony był przez dr hab. M. Korybut-Marciniak, prof. UWM. Mgr Karolina Tomczyk-Kozioł (Biblioteka Uniwersytecka UAM) zaprezentowała referat dotyczący działalności sióstr Tułodzieckich w Poznaniu w latach 1894–1928. Następnie mgr Adrianna Czekalska z UŁ omówiła rodzinny konflikt o spadek po śmierci Władysława Walewskiego z Miłonic, który w czasie dyskusji zebrał wiele pozytywnych opinii od uczestników obrad. Dr Olga Gaidai (Uniwersytet Warszawski) zaprezentowała charakter i kształt różnych relacji oraz styl życia Natalii Charytonienko – małżonki rosyjskiego przemysłowca, pochodzącej z polskiej rodziny. Ostatni referat w panelu szóstym został zaprezentowany przez mgr. Przemysława Rozentała (UWM), a dotyczył prawnej i społecznej roli małżeństwa i małżonków w Królestwie Polskim w XIX w. w obiektywie przepisów prawa rodzinnego, przy czym objął on też swoim zainteresowaniem także tożsamą problematykę na ziemiach litewsko-białoruskich. Panel zakończył się dyskusją wokół zaprezentowanych referatów, a następnie prowadząca zaprosiła uczestników na przerwę.

Ostatni panel XII sesji naukowej prowadzony był przez prof. J. Kitę (UŁ). Rozpoczął się on od referatu dr. Pawła Glugli z Małopolskiego Towarzystwa Naukowego (zaprezentowanego on-line), w którym ukazywał on relacje i więzi rodzinne Jacka Malczewskiego w perspektywie wybranej przez referenta korespondencji. Kolejny referat został zaprezentowany przez mgr Ewę Romańczak z Uniwersytetu Śląskiego, która omówiła problematykę koligacji i związków rodzinnych wśród muzyków kapeli jasnogórskiej w XIX w. Jak wskazała referentka – więzi w kapeli miały charakter wielowarstwowy i wynikały nie tylko z relacji interpersonalnych, ale również pokoleniowych. Kolejnym referentem był mgr Jarosław Maciej Zawadzki (badacz niezależny), który w wstępie pt.: *Wiktoria co czytać potrafiła. Krąg rodzinny Wiktorii z Kozieleckich primo voto Kordziak secundo voto Sosnowskiej (1885–1971) ze wsi Kroczewo pow. Płoński*, przedstawił relacje, związane

z badaniami własnej rodziny. Ostatnim wystąpieniem w siódmym panelu była prezentowana przez dr. Łukasza Janeczka z Uniwersytetu Zielonogórskiego problematyka ruchu spółdzielczego i jego znaczenia jako katalizatora zmian postaw społecznych. Ostatni panel zwieńczono, tak jak poprzednie, ożywioną dyskusją.

Po zakończeniu dyskusji dr hab. M. Korybut-Marciniak, prof. UWM i prof. J. Kita dokonali podsumowania obu dni obrad. Oboje organizatorzy podkreślili, że cały cykl konferencji cieszy się coraz większym zainteresowaniem w środowisku naukowym. Przejawem tego jest stale rosnąca liczba prelegentów afiliowanych przy uczelniach i instytucjach naukowych z całej Polski. Wyrazili zadowolenie, że uczestnikami sesji są nie tylko przedstawiciele dyscypliny historii, ale coraz częściej biorą w niej udział muzealnicy, literaturoznawcy, historycy sztuki, przedstawiciele bibliotekoznawstwa oraz nauk o kulturze i religii, co sprawia, że cały cykl nabiera coraz bardziej interdyscyplinarnego charakteru. Zamykając konferencję organizatorzy zdradzili temat, który będzie przewodnią ideą przyszłorocznego spotkania naukowego – będzie nim spektrum postaw wobec nowoczesności.

Kolejna, już XII sesja z cyklu „Życie prywatne Polaków w XIX wieku” utwierdza w przekonaniu, że inicjatywa takich konferencji jest istotnym, wieloletnim projektem, który pozwala na wymianę poglądów, związanych z różnorodnymi zagadnieniami, związanymi z historią życia prywatnego. Należy ufać, że kolejne sesje będą równie owocne.

Przemysław Rozental

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Doctoral School of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn

<https://orcid.org/0000-0001-7194-0444>

NOTKA O AUTORZE • ABOUT THE AUTHOR

Mgr Przemysław Rozental – absolwent studiów prawnych na Wydziale Prawa i Administracji oraz historycznych na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Doktorant Szkoły Doktorskiej UWM.

Zainteresowania naukowe: historia prawa, historia prawodawstwa na ziemiach polskich, historia społeczna XIX w.

przemyslaw.rozentel@uwm.edu.pl